

УДК 006.01:623.4

ОСОБЛИВОСТІ ОХОРОНИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ ПРИ ВІЙСЬКОВО- ТЕХНІЧНОМУ СПІВРОБІТНИЦТВІ

Олександр Зайківський,
*старший науковий співробітник НДІ інтелектуальної
власності НАПрН України*

Розглянуто особливості охорони інтелектуальної власності при здійсненні міжнародного військово-технічного співробітництва України залежно від специфіки цієї діяльності. Проаналізовано законодавство України, що регулює діяльність, пов'язану з військово-технічним співробітництвом. Зазначено про важливість охорони інтелектуальної власності на всіх етапах військово-технічного співробітництва.

Ключові слова: інтелектуальна власність, військова сфера, міжнародне співробітництво

Постановка проблеми. Виклики, що постали перед Україною останніми роками, зумовили необхідність стрімкого підвищення обороноздатності нашої держави. Для цього вкрай необхідно забезпечити Збройні Сили України сучасним озброєнням і військовою технікою (ОВТ).

За час проведення антитерористичної операції оборонні підприємства спромоглися значно збільшити темпи виробництва, оновити виробничу базу, почати масштабну роботу з посилення оборонного потенціалу. Проте основні зусилля були спрямовані на ремонт і відновлення пошкоджених ОВТ. Але попереду етап переозброєння новітніми ОВТ.

Оскільки Україна самостійно не виробляє всю необхідну номенклатуру ОВТ, то значно зростає роль і значення міжнародного військово-технічного співробітництва (ВТС), до того ж змінюється

його функціональне призначення. Функція ВТС як джерела надходження коштів до державного бюджету від експорту товарів і послуг військового та подвійного використання має відходити на другий план, поступаючись вирішенню сучасних завдань щодо переозброєння Збройних Сил України та інтеграцію національного оборонно-промислового комплексу в європейський оборонно-промисловий сектор з метою отримання доступу до сучасних «ноу-хау», технологій, наукових розробок і впровадження їх з метою розробки та виробництва більш досконалих ОВТ для забезпечення Збройних Сил України

Олександр Оністрат,
*старший науковий співробітник НДІ інтелектуальної
власності НАПрН України, кандидат технічних наук*

ни та експортного потенціалу держави на ринку озброєнь, що зумовлює необхідність забезпечення належної охорони інтелектуальної власності.

ВТС, яка передбачає спільні з іноземними партнерами розробки нових зразків ОВТ для власних потреб, а також спільну реалізацію продукції та послуг військового й подвійного призначення, має стати однією з головних складових військово-економічної безпеки держави.

При цьому треба мати на увазі, що Україна не повинна допускати використання спільних проектів для «викачування» науково-технічних секретів і ноу-хау, як це, наприклад, сталося з розробками літака Ан-70.

Сьогодні ринок озброєння дедалі більше орієнтується на закупівлю ефективних технологічних рішень. Передача технологій стає невід'ємною частиною більшості контрактів, а замовники української спецпродукції все частіше мають намір одержувати разом з продукцією доступ до технологій її виробництва. Однак відсутність в Україні досвіду торгівлі технологіями призводить до ситуацій, коли технологія оборонного призначення передається іноземному замовнику за безцінь.

Однією з важливих умов успішного експорту військових технологій є функціонування дієвої системи охорони інтелектуальної власності, що відповідає вимогам міжнародних стандартів.

Питання охорони інтелектуальної власності вельми важливі в контексті функціонування міжнародного ринку ОВТ, на якому військові технології часто є важелем економічного та політичного впливу.

Саме тому експерти погоджуються, що для успішного імпорту й експорту військових технологій Україна має суттєво підвищити якість системи охорони інтелектуальної власності.

Тож актуальними є визначення й аналіз особливостей охорони інтелектуальної власності при здійсненні міжнародного ВТС.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Значний внесок у дослідження проблем міжнародного ВТС в Україні зробили вітчизняні вчені: О. Барановський, В. Бегма, Л. Безчасний, Р. Боднарчук, О. Бодрук, В. Борохвостов, В. Будкін, О. Власюк, А. Гальчинський, О. Гергель, О. Гончаренко, В. Горбулін, М. Єрмошенко, А. Зленко, О. Іжак, П. Кабан, В. Кириленко, В. Литвин, А. Лук'янов, А. Шевцов, Г. Манчуленко, В. Мунтіян, Н. Невідома, В. Новицький, Б. Параконський, Г. Перепелиця, С. Пирожков, І. Семеніхін, П. Скурський, А. Сухорук, Г. Удовенко, В. Юрчук та ін.

Протягом останніх років питання вдосконалення ВТС перебувають у фокусі досліджень провідних українських науковців, серед яких В. Горбулін [1], В. Бегма [2], В. Бадрак [4], К. Єфетова та М. Завгородня [7], О. Свергунов [5], О. Шевченко [6], Б. Щеглюк [3] та ін., що свідчить про значний науковий інтерес до цієї проблематики. Проте питання, пов'язані із забезпеченням охорони інтелектуальної власності при ВТС, особливо при експорті військових технологій, лишаються поза детальною увагою. Хоча однією з основних умов успішного експорту військових технологій, як зазначає Б. Щеглюк [3], є функціонування дієвої системи охорони інтелектуальної власності.

Чимало науковців і практиків у своїх публікаціях та виступах на конференціях, семінарах і круглих столах зауважують наявність проблем щодо забезпечення охорони інтелектуальної власності при здійсненні ВТС. Зокрема, О. Свергунов [5] зазначає, що «при співпраці з транснаціональними корпораціями (інвестиції, спільне виробництво, закупівля технологій тощо) також виникають проблеми інтелектуальної власності. Особливо ці проблеми виявляються при виробництві та розробках ОВТ, експорті продукції військового призначення в треті країни».

Докладніше розглянув ці проблеми О. Шевченко [6]. Зокрема, до основних

проблем науково-технологічного розвитку оборонно-промислового комплексу України він відносить стан використання інтелектуального потенціалу, відсутність у державі єдиної системи розвитку високих технологій в оборонно-промисловому комплексі та інших галузях економіки, критеріїв і процедур формування переліку технологій, що мають важливе значення для розвитку національної технологічної бази. Автор акцентує увагу на тому, що «не визначено чіткий порядок управління інтелектуальною власністю, а також її правової охорони. Відсутні механізми передачі прав на інтелектуальну власність, не визначено порядок захисту вітчизняних об'єктів інтелектуальної власності на внутрішньому та зовнішньому ринках. Не створено ефективних правових і організаційних механізмів передачі розробникам і залучення в економічний обіг прав на результати науково-технологічної діяльності в оборонному секторі економіки. Відсутні нормативно-правові акти щодо вітчизняних об'єктів інтелектуальної власності, у тому числі з питань їх захисту на внутрішньому та зовнішньому ринках».

К. Єфетова та М. Завгородня [7] зазначають, що «використання резервів інноваційного розвитку оборонно-промислового комплексу в економіці країни безпосередньо залежить від підвищення рівня впорядкованості та захисту інтелектуальної власності».

Для переведення ВТС на новий рівень взаємодії — з продажу виробів військового призначення та подвійного використання (ВППВ) до торгівлі новітніми технологіями — Україні необхідно вирішити комплекс питань, що пов'язані з охороною інтелектуальної власності. А щоб їх вирішити доцільно визначити та проаналізувати особливості охорони інтелектуальної власності при здійсненні міжнародного ВТС, на котрі необхідно зважати при врегулюванні комплексу питань щодо забезпечення права власності на результати інтелектуальної ді-

яльності. Ці особливості пов'язані зі специфікою ВТС.

Метою ВТС є забезпечення національних інтересів і безпеки держави, оснащення Збройних Сил сучасним ОВТ, іншими товарами військового призначення, розвиток експортного потенціалу оборонно-промислового комплексу, підвищення науково-технічного й технологічного потенціалу оборонної галузі України [8].

Отож специфіка ВТС, як складової державної зовнішньої політики, полягає в необхідності забезпечення національних інтересів і безпеки держави при різних формах та на різних етапах співробітництва з метою взаємовигідного використання результатів, отриманих, переважно, при виконанні державного оборонного замовлення.

Оскільки товари ВППВ створюються на основі об'єктів права інтелектуальної власності (ОПІВ), то права на ці об'єкти потребують відповідної охорони, здійснення якої при ВТС має свої особливості. Ці особливості пов'язані з таким:

- 1) необхідністю забезпечення національних інтересів і безпеки держави, збереженням секретної та конфіденційної інформації;
- 2) необхідністю забезпечення охорони інтелектуальної власності на різних рівнях взаємодії суб'єктів ВТС;
- 3) створенням ОПІВ при виконанні різних проектів;
- 4) різними формами правової охорони ОПІВ;
- 5) використанням ОПІВ, права на які належать різним суб'єктам;
- 6) необхідністю забезпечення охорони ОПІВ на різних етапах ВТС.

Розглянемо ці особливості більш детально.

1. Пов'язані з необхідністю забезпечення національних інтересів і безпеки держави

Передбачають охорону власних розробок як в Україні, так і за кордоном, дотримання патентної чистоти, тобто прав патентовласників, особливо іноземних,

при експорті ОВТ, а при імпорті — отримання прав на новітні розробки.

Основні напрями державної політики з питань національної безпеки визначені Законом України «Про основи національної безпеки України» [6], до них належать, зокрема і відпрацювання ефективної системи контролю за постачанням продукції та технологій ВППВ.

На сучасному етапі серед основних реальних і потенційних загроз національній безпеці України виділимо: недосконалість механізмів захисту прав інтелектуальної власності; розголошення інформації, що становить державну таємницю, а також конфіденційної інформації, котра є власністю держави чи спрямована на забезпечення потреб і національних інтересів суспільства та держави [9].

Відповідно до указів Президента України [8; 10] ВТС здійснюється на засадах пріоритетності національних інтересів, дотримання законодавства про державну таємницю, чіткого розмежування повноважень і взаємодії органів державної влади, захисту державою прав та законних інтересів учасників і суб'єктів ВТС, координації діяльності учасників ВТС.

Забезпечення безпеки держави в процесі комерціалізації ОПІВ, що містяться в товарах ВППВ, і розширення ВТС неможливе без удосконалення системи правової охорони та розвитку державного регулювання в цій сфері. У законодавстві України щодо охорони інтелектуальної власності, на відміну від законодавства провідних країн, інтереси обороноздатності держави не враховані. Абсолютно не врегульоване в законодавстві України питання розподілу прав на ОПІВ, створені за державні кошти, особливо що стосується сфери національної безпеки й оборони.

Новітні розробки, що мають важливе оборонне чи економічне значення, майже завжди належать до державної таємниці та підлягають охороні відповідно до законодавства України. Проте

кожна новітня розробка за визначенням містить ОПІВ, на основі яких ці розробки і створюються. Тож, якщо держава розробляє ОВТ, вона має забезпечити та захистити своє право на ОПІВ, пов'язані з розробкою нових зразків ОВТ. Це дасть можливість підвищити конкурентоспроможність вітчизняного оборонно-промислового комплексу і унеможливить претензії будь-кого при масовому виробництві ОВТ для власних потреб і на експорт.

Яскравим прикладом таких претензій є, зокрема, заявлені в 1997 р. претензії Російської Федерації на використання активної броні на танках, які Україна постачала за контрактом до Пакистану. Претензії оцінювалися в 55 млн дол. США, що практично дорівнювало половині суми контракту.

Прикладом необхідності захисту інтелектуальної власності є фірмовий знак «Ан», що протягом 60 років був візитною карткою фірми «Антонова», який в 2002 р. громадянин Бельгії зареєстрував на своє ім'я. За рішенням апеляційного суду України Державне підприємство «АНТК ім. О.К. Антонова» було вимушене усунути з бортів своїх літаків цей знак, тому що вартість ліцензії на використання знака, котрої зажадав новий патенто-власник, була надмірно великою. З 2002 р. фірмовим знаком Державного підприємства «АНТК ім. О.К. Антонова» став напис «АНТОНОВ», що наносився на кіль літака. Лише у 2006 р., після закінчення терміну дії охоронного документа, фірма повернула собі право використовувати знак «Ан», зареєструвавши його в Україні.

У контексті порушеної проблеми потрібно зазначити, що ефективність використання інтелектуальної власності, особливо у процесі ВТС, тісно пов'язується з її правовою охороною. Важливо зазначити, що значна частина накопиченого за тривалий час українськими науковцями інтелектуального продукту за наявності тенденції «витоку умів» і тривалого процесу формування державної системи охорони інтелекту-

альної власності опиниться за кордоном. Ця ситуація ускладнюється ще й тим, що, опинившись без належної охорони за кордоном, результати інтелектуальної діяльності українського оборонно-промислового комплексу мають перспективу повернутися в Україну, проте уже як власність іноземних фізичних і юридичних осіб, які встигли закріпити за собою права власності на інтелектуальний продукт, який свого часу був виготовлений Україною бюджетним коштом. Як результат, українські науково-виробничі кола будуть закупувати в іноземних патентовласників ліцензії на результати інтелектуальної діяльності, що були створені в Україні, але своєчасно не захищені [11].

2. Особливості забезпечення охорони ОПІВ

Забезпечення охорони результатів інтелектуальної діяльності має вестися на різних рівнях:

- законодавчому;
- міжнародно-правовому;
- взаємодії центральних органів виконавчої влади щодо організації та контролю за ВТС;
- рівні контрактів суб'єктів ВТС;
- рівні власників виключних прав інтелектуальної власності;

Конституція України визначає, що виключно законами України визначаються, зокрема, засади зовнішньоекономічної діяльності, основи національної безпеки, правовий режим власності [12]. Ці три складові визначають суть ВТС України з іноземними державами.

Яким же чином вирішується проблема захисту національних інтересів стосовно інтелектуальної власності при ВТС у законодавстві України?

Сфера ВТС регулюється законами України, а також указами Президента України та постановами Кабінету Міністрів України. Загалом у сфері ВТС діє понад 100 нормативно-правових актів.

Зокрема, в Указах Президента України визначено, що до пріоритетних напрямів державної політики у сфері ВТС належить сприяння заходам щодо

набуття прав на ОПІВ та їх правової охорони [8], а державному контролю, серед іншого, підлягають стан охорони державної таємниці, прав на об'єкти інтелектуальної власності [10].

Проте окремого закону, який мав би врегулювати всі питання щодо здійснення ВТС, зокрема й забезпечення охорони інтелектуальної власності, досі немає.

Закон України «Про державний контроль за міжнародними передачами товарів військового призначення та подвійного використання» [5] декларує, що державна політика в галузі державного експортного контролю формується відповідно до принципу пріоритетності національних інтересів України — політичних, економічних і військових, захист яких є необхідним для забезпечення національної безпеки.

Та держава не є суб'єктом права інтелектуальної власності, тому свої інтереси при ВТС вона може захищати лише опосередковано, через захист інтересів суб'єктів ВТС і авторів ОПІВ, здійснюючи державний контроль за дотриманням законодавства в цій сфері.

Порядок державного контролю за здійсненням ВТС визначено постановами Кабінету Міністрів України, в яких зазначено, що зовнішньоекономічні договори про здійснення експорту технологій, зокрема і як результатів відповідних науково-дослідних і дослідно-конструкторських та інших видів робіт, повинні містити положення щодо охорони прав інтелектуальної власності або щодо визначення обсягу та порядку переходу права цієї власності до іншої особи. Крім того, суб'єкт зовнішньоекономічної діяльності для одержання повноважень надсилає до Держекспортконтролю план заходів щодо забезпечення правового захисту державних інтересів під час передачі іноземним замовникам ОПІВ, які містяться в товарах військового призначення, що пропонуються для експорту [13].

У цих документах виписано все, що стосується ВТС, крім того, який орган

конкретно та яким чином здійснює контроль за охороною інтелектуальної власності.

Ось майже й усе, що є в нашому законодавстві стосовно охорони національних інтересів щодо ОПІВ при здійсненні ВТС. Цього недостатньо для врегулювання хоча б основних гострих проблем, які постають при комерціалізації ОПІВ, створених державним коштом, а тим паче належних до сфери національної безпеки й оборони.

Охорона інтелектуальної власності при здійсненні ВТС повинна забезпечуватися насамперед двосторонніми міждержавними угодами з цього питання. Зазначені угоди мають визначати основні принципи укладання договорів (контрактів) і бути спрямовані на взаємну охорону інформації, недопущення порушення прав на результати інтелектуальної діяльності при їх використанні у ВТС.

З часу незалежності станом на 13.07.2016 р. держава Україна є учасницею 3065 міжнародних угод [14], 878 з яких стосуються співробітництва у сферах економіки, науки й оборони, зокрема:

290 — у сфері науки, з них 140 — науково-технічне співробітництво з 56 країнами;

388 — у сфері оборони, з них 67 — ВТС з 28 країнами;

79 — у сфері захисту інформації з 45 країнами;

34 — у сфері охорони інтелектуальної власності з 15 країнами, з них 17 щодо охорони промислової власності з 11 країнами.

І лише 2 угоди укладено щодо охорони інтелектуальної власності при ВТС з 2 країнами — Російською Федерацією та Республікою Білорусь.

Але ж саме у міждержавних угодах має здійснюватися узгодження на державному рівні порядку взаємної охорони інтелектуальної власності в процесі співробітництва.

При укладенні договорів про ВТС здійснюється узгодження на рівні учас-

ників ВТС порядку охорони та розподілу прав на ОПІВ, створені кожною зі сторін. Визначається також порядок використання попередньої (проприоритарної) інтелектуальної власності, а також взаємодія щодо використання ОПІВ, створених третьою стороною.

У договорі про ВТС необхідно спеціально визначити інформацію, що визнається сторонами конфіденційною для цього договору. Обсяг конфіденційної інформації визначається, зважаючи на її дійсну чи потенційну комерційну вартість. У договорі визначаються конкретні заходи та зобов'язання щодо охорони конфіденційної інформації, а також умови й порядок доступу до неї третіх осіб. Кожна зі сторін бере зобов'язання, що розголошення отриманої при виконанні договору інформації, яка визнана конфіденційною, можливий тільки за погодженням з іншою стороною.

При необхідності до договору включають положення про термін охорони конфіденційної інформації всіма сторонами, що укладають договір, після закінчення терміну чинності договору.

У контрактах між безпосередніми суб'єктами ВТС здійснюється узгодження на рівні установ, організацій, підприємств тощо порядку розподілу прав на використанні ОПІВ, створених: кожною зі сторін, окремо спільно та третьою стороною.

Крім цього, кожен суб'єкт ВТС має укласти договори з патентовласниками (авторами ОПІВ) про передачу прав власності на ОПІВ і виплату винагороди.

3. Особливості створення ОПІВ у процесі ВТС

ОПІВ можуть створюватися при виконанні:

- власних проектів з перспективою продажу продукції за кордон. При цьому особлива увага має приділятися патентній охороні створених ОПІВ в Україні, а також вивченню патентного законодавства в країнах, куди найбільш імовірний продаж продукції, з метою здійснення

патентної охорони власних ОПІВ у цих країнах;

- замовлення іноземного замовника. При цьому особлива увага має приділятися забезпеченню в договорі на виконання робіт за замовленням охорони прав на власні ОПІВ;
- спільних проєктів. При цьому особлива увага має приділятися забезпеченню в договорі розподілу прав на створені в процесі виконання робіт ОПІВ, визначенню форм і способів охорони, порядку їх використання.

Головною ж особливістю є те, що при ВТС використовуються вироби, які створюються при виконанні державного оборонного замовлення за державні кошти. Це вимагає врахування інтересів державного замовника й узгодження з ним порядку використання створених ОПІВ.

4. Особливості правової охорони ОПІВ

Правова охорона ОПІВ у процесі ВТС передбачає:

- різні форми правової охорони — як патентні, так і не патентні. Необхідно визначити спосіб охорони ОПІВ: отримання охоронних документів на ОПІВ чи збереження їх як комерційної таємниці;
- необхідність охорони ОПІВ як об'єктів державної таємниці;
- охорону ОПІВ у процесі їх створення та ОПІВ, які ще не мають охоронних документів, особливо під час експонування на виставках та ін. Необхідно забезпечити охорону ОПІВ у процесі їх створення як комерційної таємниці до отримання охоронних документів, отримання пріоритету при участі у виставках;
- необхідність патентування як в Україні, так і за кордоном. Передбачає проведення патентних досліджень стосовно патентної чистоти та патентоздатності ОПІВ, вивчення патентного законодавства інших країн — як партнерів, так і інших країн, куди

можливий експорт створеної спільно продукції.

Що стосується патентної охорони, потрібно забезпечити її не тільки в Україні, але й у державі, де несанкціоновано може використовуватися ОПІВ. При цьому особлива увага приділяється вивченню особливостей патентного законодавства країни патентування.

Законодавством не врегульовано питання щодо запобігання потрапляння заявок на винаходи до зарубіжних країн без попереднього подання заявок в Україні, що, зокрема, призводить до неконтрольованого витоку нових технологій та їхніх інтелектуальних складових за кордон. Навіть не визначено відповідальності за вчинення зазначених дій.

Водночас патентування не є панацеєю. Це зумовлено такими факторами:

- не всі елементи технологій, що використовуються чи передаються у процесі ВТС, патентоздатні (за критеріями новизни, винахідницького рівня, технічного характеру вирішення завдання), при цьому критерії патентоздатності в різних державах різні;
- патентоздатні елементи технологій не завжди доцільно охороняти через значні витрати (фінансового, інтелектуального й часового ресурсів) на одержання та підтримання чинності патентів;
- патентне законодавство багатьох країн допускає винятки щодо об'єктів, які мають істотне значення для безпеки країни, патентна охорона має обмежений у часі характер (15–20 років).

У цьому контексті критично важливим є забезпечення охорони конфіденційної інформації, що становить комерційну таємницю чи ноу-хау. У законодавствах багатьох країн така охорона регулюється законами про комерційну таємницю або, частіше законодавством про несумлінну конкуренцію. Форма охорони в режимі ноу-хау вільна від низки проблем патентної охорони. Вона

не обмежена у строках, не вимагає опублікування відомостей, а також великих витрат на реєстрацію. Своєю чергою, їй властиві два принципові недоліки:

- неможливо заборонити використання ноу-хау тим особам, які одержали відповідні відомості самостійно та сумлінно;
- права на ноу-хау можна скомпрометувати, організувавши витік відповідної інформації.

Загалом можливості охорони як на рівні патентів, так і в режимі ноу-хау подекуди обмежені, що вимагає одержання додаткової охорони на рівні міжурядових угод.

5. Особливості використання ОПІВ

Використання ОПІВ у процесі ВТС має такі особливості:

- використання власних ОПІВ. Передбачає проведення патентних досліджень, визначення форми та способу правової охорони;
- використання ОПІВ, права на які належать іншій стороні договору (угоди). Передбачає укладення ліцензійного договору на використання ОПІВ і визначення в договорі про ВТС порядку використання зазначених ОПІВ;
- використання спільних ОПІВ, права на які належать сторонам договорів (угод). Передбачає визначення в договорі про ВТС порядку використання ОПІВ і виплати винагороди авторам ОПІВ;
- використання ОПІВ, права на які належать третій стороні. Передбачає визначення в договорі про ВТС порядку використання ОПІВ, що створені третьою стороною, та укладення ліцензійного договору на використання ОПІВ;
- дотримання прав державного замовника розробки ОВТ. Передбачає визначення в договорі на виконання науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт за державним замовленням порядку й механізму подальшого використання створених ОПІВ;

- дотримання майнових прав авторів ОПІВ. Вимагає укладення договорів з авторами ОПІВ про передачу прав власності на ОПІВ, виплату винагороди.

Виключні права на ОПІВ, що створені в результаті виконання договорів про спільну наукову та науково-технічну діяльність, належать юридичним особам, які уклали договір. Автори ОПІВ мають право на авторство та винагороду. У договорі про спільну наукову та науково-технічну діяльність необхідно передбачити виплату винагороди авторам і визначити спосіб виплати винагород. Винагорода може бути виплачена у виді періодичних відрахувань (роялті), одноразових виплат (паушальний платіж) тощо. Виплата винагороди покладається на ту зі сторін, яка при розподілі створеної інтелектуальної власності отримує право на її комерційне використання.

6. Особливості охорони ОПІВ на різних етапах ВТС

Правова охорона ОПІВ забезпечується на різних етапах ВТС:

- на етапі здійснення рекламно-виставкової діяльності. Передбачає отримання пріоритету при участі у виставках;
- на етапі проведення переговорів з іноземними замовниками. Передбачає узгодження обсягу відомостей військово-технічного характеру, що можуть бути передані для ознайомлення іноземним замовникам;
- на етапі підготовки проектів угод про проведення зовнішньоторговельних операцій з продукцією військового призначення. Передбачає узгодження на державному рівні порядку охорони та розподілу прав на ОПІВ;
- на етапі підготовки й підписання контрактних документів. Передбачає узгодження на рівні учасників ВТС порядку розподілу прав на використані ОПІВ;
- на етапі виконання зобов'язань за контрактними документами.

Передбачає дотримання прав власників патентів на ОПВ.

Рекламно-виставкова діяльність полягає в демонструванні зразків (макетів) продукції військового призначення з метою пошуку іноземних замовників. При цьому можливе розкриття інформації, що має важливе значення для створення зразків ОПВ.

Для забезпечення охорони новітніх розробок необхідно особливу увагу звернути на захист зовнішнього вигляду (форми) зразків ОПВ або їхніх вузлів з метою нерозголошення важливої інформації щодо зразків ОПВ, які експонуються.

Захист зовнішнього вигляду зразків ОПВ здійснюється шляхом отримання патенту на промисловий зразок як в Україні, так і в країнах, які є потенційними споживачами продукції, або в яких розміщені фірми-конкуренти з розробки тотожних зразків ОПВ. Крім того, застосовуються будь-які механічні способи для маскуванню форми певних вузлів зразків ОПВ.

Тимчасове вивезення товарів для демонстрації на виставках і ярмарках, якщо це не передбачає переходу права власності на товар, здійснюється за наявності позитивного висновку Держекспортконтролю.

Охорона важливої комерційної інформації стосовно зразків ОПВ забезпечується шляхом узгодження відомостей військово-технічного характеру та патентуванням новітніх технічних рішень, які мають важливе значення для розробки тотожних зразків ОПВ.

Отримання повноважень на право здійснення експорту продукції в рамках виконання міжнародних договорів про ВТС здійснюється суб'єктом зовнішньоекономічної діяльності за умови отримання висновку центральних органів виконавчої влади щодо можливості надання цьому суб'єкту відповідних повноважень. При цьому погоджуються:

- план заходів щодо забезпечення правового захисту державних інтересів під час передачі іноземним

замовникам об'єктів права інтелектуальної власності, що містяться в товарах військового призначення, які пропонуються для експорту;

- документи про тактико-технічні характеристики зразків ОПВ, а також основні дані щодо науково-дослідних, дослідно-конструкторських і технологічних робіт зі створення (модернізації) ОПВ, які можуть бути предметом обговорення під час переговорів з іноземними суб'єктами господарської діяльності.

Порядок державного контролю за проведенням переговорів визначено постановою Кабінету Міністрів України [21], якою передбачено:

- отримання суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності висновків Держекспортконтролю щодо можливості проведення переговорів;
- укладення суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності договорів (контрактів) з іноземними суб'єктами господарської діяльності з урахуванням рекомендацій, викладених у цій постанові;
- подання суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності до Держекспортконтролю звітів про підсумки проведення переговорів з іноземними суб'єктами господарської діяльності.

Форму та зміст звіту про підсумки проведення переговорів, пов'язаних з укладенням зовнішньоекономічних договорів, визначає Держекспортконтроль. Проте ні в постанові Кабінету Міністрів України, ні в наказі Держекспортконтролю нічого не говориться про те, яким чином здійснювати охорону інтелектуальної власності під час перемовин.

Висновки

Сучасний стан охорони інтелектуальної власності в процесі ВТС свідчить про потребу удосконалення регулювання питань формування та реалізації державної політики у сфері ВТС з іноземними державами, засад державного контролю у цій сфері, а також повноважень суб'єктів ВТС.

В Україні відсутня система захисту державних інтересів щодо комерціалізації ОПІВ, створених державним коштом або належних до сфери національних інтересів, особливо при здійсненні ВТС.

Недосконалість правової бази дає юридичну можливість несанкціонованого використання ОПІВ, які створюються при виконанні державного оборонного замовлення, зокрема й (особливо) при здійсненні ВТС.

Забезпечення безпеки держави в процесі комерціалізації ОПІВ, які містяться в товарах ВППВ, та розширення ВТС неможливе без удосконалення системи правової охорони та розвитку державного регулювання в цій сфері.

Для вдосконалення законодавчої та нормативно-правової бази регулювання охорони інтелектуальної власності у сфері ВТС необхідно:

- прискорити прийняття закону про ВТС України з іноземними державами з обов'язковим визначенням

порядку здійснення охорони інтелектуальної власності;

- міждержавні угоди про ВТС доповнити угодами про проведення спільних науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт у галузі озброєння та військової техніки і про взаємну охорону прав на результати інтелектуальної діяльності, що створені та надані в процесі двосторонньої ВТС.

Реалізація зазначених пропозицій сприятиме підвищенню рівня національної безпеки та конкурентоспроможності товарів ВППВ. ♦

Список використаних джерел / List of references

1. Горбулін В. П., Шеховцов В. С., Шевцов А. І. Вхідження ОПК України в європейський оборонно-промисловий простір // Стратегічні пріоритети. 2015. № 1 (34). С. 5–10.
- Horbulin V. P., Shekhovtsov V. S., Shevtsov A. I. Vkhodzhennia OPK Ukrainy v yevropeiskyi oboronno-promyslovui prostir [in]: Stratehichni priorytety, 2015, № 1 (34), S. 5–10.
2. Бегма В. М., Шимов Ю. Ю. Військово-технічне співробітництво України в умовах позаблоковості: цілі, напрями, стратегія // Стратегічні пріоритети. 2012. № 1 (22). С. 148–153.
- Behma V., Shymov Yu. Viiskovo-tekhnichne spivrobotnytstvo Ukrainy v umovakh pozablokovosti: tsili, napriamy, stratehiia [in]: Stratehichni priorytety, 2012, № 1 (22), S. 148–153.
3. Щеглюк Б. П. Експорт військових технологій у контексті забезпечення національної безпеки України // Стратегічні пріоритети. 2014. № 1 (30). С. 150–162.
- Shchehliuk B.P. Eksport viiskovykh tekhnolohii u konteksti zabezpechennia natsionalnoi bezpeky Ukrainy [in]: Stratehichni priorytety, 2014, № 1 (30), S. 150–162.
4. Бадрак В. В. Експорт XXI: ставки на технології // Дзеркало тижня. 2003. № 2.
- Badrak V. V. Eksport XXI: stavky na tekhnolohii [in]: Dzerkalo tyzhnia. 2003. № 2.
5. Свергунов О. О. Тенденції розвитку оборонної промисловості в умовах глобалізації // Стратегічні пріоритети. 2012. № 1 (22). С. 154–160.

- Sverhunov O. O. *Tendentsii rozvytku oboronnoi promyslovosti v umovakh hlobalizatsii* [in]: *Stratehichni priorityety*, 2012, № 1 (22), S. 154–160.
6. Шевченко О. В. *Проблемні питання розвитку науково-технологічного потенціалу ОПК України // Стратегічні пріоритети. 2010. № 4 (17). С. 103–108*
- Shevchenko O. V. *Problemni pytannia rozvytku naukovo-tekhnologichnoho potentsialu OPK Ukrainy* [in]: *Stratehichni priorityety*, 2010, № 4 (17), S. 103–108.
7. Єфетова К. Ф., Завгородня М. Ю. *Вплив потенціалу оборонно-промислового комплексу на розвиток високотехнологічного виробництва національної економіки // Стратегічна панорама. 2010. № 1(38). С. 116–127.*
- Yefetova K. F., Zavhorodnia M. Yu. *Vplyv potentsialu oboronno-promyslovoho kompleksu na rozvytok vysokotekhnologichnoho vyrobnytstva natsionalnoi ekonomiky* [in]: *Stratehichna panorama*, № 1(38), 2010, S. 116–127.
8. Указ Президента України «Про заходи щодо вдосконалення військово-технічного співробітництва України з іноземними державами» від 21.04.1999 р. № 422 URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/main>.
- Ukaz Prezydenta Ukrainy «Pro zakhody shchodo vdoskonalennia viiskovo-tekhnichnoho spivrobitnytstva Ukrainy z inozemnyu derzhavamy» vid 21.04.1999 № 422, <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/main>.
9. Закон України «Про основи національної безпеки України» від 19.06.2003 р. № 964 URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/main>.
- Zakon Ukrainy «Pro osnovy natsionalnoi bezpeky Ukrainy» vid 19.06.2003 № 964, <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/main>.
10. Указ Президента України «Про Концепцію військово-технічного співробітництва України з іноземними державами на період до 2010 року» від 27.08.2003 р. № 913 URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/main>.
- Ukaz Prezydenta Ukrainy «Pro Kontseptsiuu viiskovo-tekhnichnoho spivrobitnytstva Ukrainy z inozemnyu derzhavamy na period do 2010 roku» vid 27.08.2003 № 913, <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/main>.
11. Грінченко С. *У пошуках нових стратегій // Акцент: національна безпека України. 2005. № 9–10.*
- Hrinchenko S. *U poshukakh novykh stratehii* [in]: *Aktset: natsionalna bezpeka Ukrainy*, 2005, № 9–10.
12. Конституція України від 28.06.1996 р. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/main>.
- Konstytutsiia Ukrainy vid 28.06.1996, <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/main>.
13. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про порядок надання суб'єктам зовнішньоекономічної діяльності повноважень на право здійснення експорту, імпорту товарів військового призначення та товарів, які містять відомості, що становлять державну таємницю» від 08.06.1998 р. № 838 URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/main>.
- Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy «Pro zatverdzhennia Polozhennia pro poriadok nadannia subiektam zovnishnoekonomichnoi diialnosti povnovazhen na pravo zdiisnennia eksportu, importu tovariv viiskovoho pryznachennia ta tovariv, yaki mistiat vidomosti, shcho stanovliat derzhavnu taiemnytsiu» vid 08.06.1998 № 838, <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/main>.
14. Міждержавні угоди України URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/main>.
- Mizhderzhavni uhody Ukrainy, <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/main>.

Надійшла до редакції 18.08.2016 р.

Зайковський А., Оністрат А. Особенности охраны интеллектуальной собственности при осуществлении военно-технического сотрудничества. Рассмотрены особенности охраны интеллектуальной собственности при осуществлении международного военно-технического сотрудничества в зависимости от специфики данной деятельности. Проанализировано законодательство Украины, регулирующее деятельность, связанную с военно-техническим сотрудничеством. Акцентирована важность охраны интеллектуальной собственности на всех этапах военно-технического сотрудничества.

Ключевые слова: интеллектуальная собственность, военная сфера

Zaykovskiy O., Onistrat O. Peculiarities of intellectual property protection in exercising of military-technical cooperation. The article considers the special aspects of intellectual property protection (IPP) in the implementation of international military-technical cooperation (MTC) of Ukraine depending on the specifics of this activity. It has been analyzed the legislation of Ukraine that regulates activities related to the MTC. It has been indicated the importance of IP protection for national security at all stages of MTC.

As far as Ukraine is not able to produce all the necessary range of weapons and equipment, the role and importance of international military-technical cooperation (MTC) significantly increases, and functional use is changing. The function of MTC as a source of revenues to the state budget from the exports of goods and services for military and dual use should retreat into the background, giving a way to solving current tasks of upgrading and reweaponing of the Armed Forces of Ukraine and integration of the military-industrial complex (MIC) into the European defense industry sector with the aim to obtain access to modern know-how, technologies, scientific developments and their introduction to design and manufacture more sophisticated weapons and equipment for the Armed Forces and export potential on the arms market.

MTC, which provides shared with foreign partners' new weapons and equipment developments for their own use, as well as joint sales and services of military and dual-use, should become one of the main components of military and economic security of the state.

To convert MTC to a new level of interaction - sales of products of military and dual-use (MDUP) to trade the latest technology, Ukraine must solve a complex of issues related to the protection of IP. And to solve them usefully, it is necessary to define and analyze the features of IPP in the implementation of international MTC reckon with resolving the complex of questions about the ownership of the results of intellectual activity. These features are associated with the specifics of MTC.

The purpose of MTC is to ensure national interests and national security, to provide the Armed Forces with modern weapons and equipment, and other military goods, to develop of export potential of the defense industry, to increase scientific, technical and technological potential of the defense industry of Ukraine.

That is why the specifics of MTC, as part of the state's foreign policy, lays in necessity to ensure national interests and national security in various forms and at various stages of mutually beneficial cooperation to use the results which have been obtained mainly in the performance of state defense order.

Today the armaments market is increasingly guided to the purchase of efficient technological solutions. Technology transfer is an integral part of most weapons contracts, and customers of Ukrainian special products are increasingly going to get products and include the access to technology of production. However, Ukraine's lack of experience in trading technology leads to situations when the defense technology is transferred to foreign customer for nothing.

One of the main conditions for successful export of military technology is the effective functioning of IPP system that complies with requirements of international standards.

The question of IPP is very important in the context of the international market of weapon where military technology is often the lever of economic and political influence.

That's why experts agree that to import and export of military technology successfully Ukraine has to improve the quality of IPP significantly.

So the identification and analysis of features of IP protection is important in the implementation of international MTC Ukraine.

As MDUP products are based on PRIP, the rights to these objects require adequate protection, the implementation of which at MTC has its own characteristics. These features are associated with the following:

1. The need to ensure national interests and security, the preservation of classified and confidential information.
2. The need to ensure IP protection at different levels of interaction of MTC.
3. PRIP is generated during the performance of different projects.
4. The various forms of legal protection of PRIP.
5. Use of PRIP, which rights are owned by different entities.
6. The need to ensure the protection of PRIP at various stages of MTC.

Key-words: intellectual property, military sphere

Оголошення

НДІ інтелектуальної власності НАПрН України до Всеукраїнського тижня права (05–09.12.2016 р.) планує провести такі заходи

1. День відкритих дверей, присвячений Всеукраїнському тижню права, в межах якого буде проведена презентація виданих Інститутом видань

Захід планується провести 05.12.2016 р. на базі НДІ інтелектуальної власності НАПрН України із залученням представників органів виконавчої влади (Міністерства економічного розвитку і торгівлі України), органів місцевого самоврядування, громадських організацій, представників науки та освіти, спеціалістів зі сфери інтелектуальної власності, юристів-практиків та ін.

2. Круглий стіл на тему «Національна патентна реформа крізь призму прав людини»

Круглий стіл планується провести 06.12.2016 р. на базі Київського регіонального наукового центру НАПрН України із залученням представників органів виконавчої влади (Міністерства економічного розвитку і торгівлі України), громадських організацій (Українського союзу промисловців і підприємців), представників академічної науки й освіти (Київського національного університету імені Тараса Шевченка), спеціалістів у сфері інтелектуальної власності, осіб, які надають правову допомогу, тощо.

3. Засідання Ради молодих вчених щодо обговорення проблем права інтелектуальної власності в контексті захисту прав людини

Засідання планується провести 07.12.2016 р. на базі НДІ інтелектуальної власності НАПрН України із залученням представників органів виконавчої влади (Міністерства економічного розвитку і торгівлі України), аспірантів та здобувачів, студентів, спеціалістів зі сфери інтелектуальної власності, юристів-практиків, громадських організацій (як українських, так і міжнародних) та ін.

(продовження на с. 28)